

TÜRKÇE’NİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE SAFAHAT’TAN HAREKETLE ATASÖZÜ ÖĞRETİMİ

PROVERB TEACHING MOVING FROM SAFAHAT IN THE TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Tazegül DEMİR ATALAY*

ÖZET: Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde hem öğrenenler hem de öğreticiler açısından en çok zorlanılan boyut atasözlerinin öğretimidir. Çünkü atasözleri toplumların yaşanmışlıklarından hareketle oluşmuş, çoğu zaman sözcüklerin birinci anlamları dışında kullanımıyla meydana gelmiş, az sözle çok şeyin ifade edildiği kültürel ve sözel birikimlerdir. Ana dille kültürü birleştiren temel dil yapılarından birisi atasözüdür. Türkçenin sözlü kültür varlığını büyük oranda atasözleri oluşturur ve toplumun hafızasında belli durumlarda söylenerek iletişimi kolaylaştırmasıyla bilinir. Atasözü öğretilirken kullanılacak öğretim materyali saf dili içeren, öğrencinin ilgisini çekecek edebi eserlerden seçilmelidir. Bu materyaller arasında Mehmet Akif Ersoy’un ayrıca önemli bir yeri vardır. Çünkü Ersoy’un şiirlerini topladığı Safahat eseri atasözlerinin hangi ortamlarda, ne zaman kullanılacağını metin bağlamında öğrenciye sunabileceğimiz özel bir eserdir. Bu çalışmada önce Safahat’ta geçen atasözleri tespit edilmiştir, daha sonra ise bunların kullanıldığı B1, B2 ve C1, C2 düzeyde özgün etkinlikler geliştirilmiştir. Hazırlanan etkinliklerle sadece atasözlerinin öğretimi değil; aynı zamanda dört temel dil becerisinin geliştirilmesi ve kültür aktarımı da hedeflenmiştir.

Anahtar sözcükler: Atasözü, Safahat, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi.

ABSTRACT: in terms of learners and teachers the most difficulty size of Turkish education as a foreign language is teaching proverbs. Because proverbs have formed by considering the experiences of the community, often occurred by using the words apart from the primary meanings, are cultural and verbal accumulations which expressed by less words and much matter. Proverb is one of the basic language structure that combines the culture with the native language. Proverbs largely create oral cultural heritage of the Turkish and known for facilitating communication in public memory by saying under certain circumstances. Teaching Material that using for teaching proverbs must be selected literary Works which contains pure language and will catch students attention. Mehmet Akif Ersoy also has an important place among the materials. Because Safahat work which collects Ersoys poems is a special work at text context that we can offer the students for using proverbs when and which environments. In this study firstly proverbs, which mentioned in Safahat, have been determined, then which they are used in level of B1, B2 and C1, C2 specific activities have been development. With prepared activities it has been aimed that not only teaching of proverbs but also development and cultural transmission of the four basic language skills.

Keywords: Proverbs, Safahat, the teaching Turkish as a foreign language

1. GİRİŞ

Türkçe öğretiminde önemli sahalardan biri de Türkçenin yabancı dil olarak öğretimidir. Dil öğretiminde temel amaç öğrenenlerde dil becerilerini istenen seviyeye taşımaktır. Dinleme, okuma, konuşma, yazma ve dil bilgisi alanlarında yeterli seviyeye geldikten sonra öğrencinin hedef dile hâkimiyeti sağlanabilir. Ancak bir diğer önemli yetkinlik alanı da sözcük kapasitesinin yeterli seviyeye çıkarılmasıdır. Hem günlük konuşma hem eğitim öğretim için gerekli terimlerin öğrenilmesi dil becerilerini ustalıkla kullanabilmede oldukça önemlidir. Bunun

* Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: tazeguldemir@gmail.com

yanında yabancı öğrencilerin Türkçeyi tam olarak öğrenebilmeleri için Türk Diline ait atasözü ve deyimleri de yeterli düzeyde öğrenmeleri gerekmektedir. Nitekim hem öğrenenler hem öğreticiler açısından bir dilin yabancı dil olarak öğretilmesinde en çok zorlanılan boyutu atasözü ve deyim öğretimidir. Türk Dili dâhil birçok dilde hem atasözleri hem deyimler konuşma ve yazı dilinde çok önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle Türkçenin eğitimi ve öğretiminin söz konusu olduğu bütün platformlarda atasözü ve deyim öğretiminin kelime öğretimiyle birlikte ve hemen hemen aynı oranda öğretilmesi gerekmektedir.

Akpınar ve Açık (2010) çalışmalarında yabancı dil öğretiminin genel ilkeleri bağlamında bu konuya dikkat çekmiş ve kullanılan, yaşayan dilin öğretilmesi gerekliliğini vurgulamışlardır. Uygulanan programlarda ve hazırlanacak materyallerde, kullanılan dildeki en yaygın deyim ve atasözleri yer alması gerektiğini de ekleyerek deyim ve atasözlerinin kullanılan, yaşayan dilin içinde çok önemli bir yere sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Atasözü ve deyimler, her dilde önemli bir yer tutan ve duygu - düşüncelerin en etkili şekilde ifade edilmesinde vazgeçilmez olan öğelerdendir. Atasözü ve deyimlerin aynı dili kullanan toplumların tarih boyunca edindikleri bilgi, birikim ve tecrübe sonucu ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Öte yandan, aynı ya da birbirine yakın kültür havzalarında yaşayan fakat farklı dilleri kullanan toplumların kendi dillerinde kullandıkları atasözleri ve deyimlerin de birbirine yakınlıklarının hemen dikkati çektiğinin de diller açısından bir gerçek olduğunu kabul etmeliyiz. Bu bağlamda, farklı dilleri konuşan iki ya da daha fazla toplumun ortak yönlerini araştırmada atasözleri ve deyimler, söz kalıpları ve ortak kelimeler işimizi kolaylaştırıcı öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu öğelerin yabancı dil öğretiminde kullanılması ise şüphesiz dil öğretimini daha başarılı hale getirecektir (Boylu, 2014).

Temel söz varlığını belirlerken öncelikle, organ ve akrabalık adlarının, sayıların, günlük hayatta sıkça kullanılan isim ve fiiller ile onlarla ilişkisi olan kelimelerin, sıkça kullanılan deyimler, atasözleri ve iletişimde önemli bir yeri olan kalıplaşmış sözlerin ele alınması gerekmektedir (Barın 2003).

Atasözleri, Tepeli ve Arıcı (2012) tarafından “bir milletin tarih boyunca meydana getirdiği, bir durumu veya bir olayı özetleyen ve tasvir eden, bir ders ya da nasihat veren özlü sözler” olarak tanımlanır. Atasözü genel bir adlandırmadır. Bunun içerisinde darbimeseller ve deyimler (tâbirler) yer alır. Atasözü çeşitli biçimleriyle her şeyden önce bir yargı içerir. Darbimesel tamlamasının eskiliği ve bunun yeni kuşaklar için artık çok yabancı bir “Fârisî tamlama” hâline gelmiş olması dolayısıyla yargı içeren sözlere “Atasözü” denmesi ve bunların dışında kalanların da deyim adıyla adlandırılması doğru olur. Fakat deyimlerin de atalardan gelen bir miras olduğu unutulmamalıdır (Aksoy, 1988). “Atasözleri bir toplumun yaşam felsefesini, bir diğer deyişle, dünya görüşünü anlatan kesin yargı niteliğindeki sözler olduğu içindir ki atasözlerini incelediğimiz zaman; o toplumun yaşamı nasıl gördüğünü, hangi toplumsal kural ve ilkelere uyulması gerektiğini rahatlıkla anlayabiliriz. Bu bakımdan atasözleri bir milletin karakterini, yani toplumsal niteliklerini belirleyen en temelli öğeler durumundadır” (Çotuksöken, 1983). Şükrü Elçin (1986) tarafından —Nazım, nesir, her iki şekli ile eski tecrübeleri tam bir fikir kompozisyonu içinde teşbih, mecaz, tezat, kinaye... gibi edebî sanatların kudretinden faydalanarak süslü, kapalı olarak veya bazen açık, mecazsız hususuyla yetişecek gençlere aktaran _‘ sözler diye tanımlamaktadır“ Atasözleri, bir ulusun geniş halk kitlelerinin yüzyıllar boyunca yaşadığı deneyim, gözlem ve bunlardan doğan düşüncelere dayanan; genel kural ve düstur niteliği taşıyan veya bir doğruyu ortaya koyan; söyleyeni unutulduğu için halkın ortak malı olan (anonim); kısa, özlü ve kalıplaşmış; içinde yargı (hüküm) bulunan bir tümce değerindeki sözlerdir” (Aktaş, 2005). Bütün bu tanımlardan hareketle atasözlerini, milletlerin yüzyıllar boyunca edindiği tecrübelerden hareketle oluşturduğu, az sözle çok şeyin anlatıldığı kalıplaşmış söz birlikleri olarak tanımlamak mümkündür.

Daha önceki çalışmalarda Kalfa (2013), Özdemir (2013), Tüm ve Sarkmaz (2012), Barın (2011), Akpınar (2010), Çalışkan (2010) ve Tabak ve Göçer (2014) gibi araştırmacılar da atasözü, deyimlerin veya her ikisinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılmasını çeşitli açılardan ele almışlardır. Ancak atasözü ve deyimlerin Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanımını esnasında dikkat edilmesi gereken durumlar bulunmaktadır. Öncelikle kalıplaşmış ifadeler olması, içerdikleri mecaz, teşbih, kinaye vd. söz sanatları sebebiyle başlangıç düzeyinde öğrencilerin eğitiminde kullanılmaması, orta ve ileri düzey Türkçe kullanıcıların eğitiminde yararlanması gerekir. Atasözü ve deyimlerin seçimi de önemlidir. Günlük hayatta kullanılan atasözü ve deyimlerin öğretiminin yabancı dil Türkçe sınıflarında tercih edilmesi öğrencilerin kelime hazinesine katkı sağlar. Öğrenciler günlük hayatlarında bunları rahatça kullanarak iletişim ihtiyaçlarını daha etkili karşılarlar. Atasözü ve deyimler bir dilin incelikleridir. Bu inceliklere sahip olan öğrencilerin, dili kullanmaya yönelik özgüvenleri ve yeterlik algıları da pekişir. Özdemir (2013) atasözlerin, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde B kurunda ders malzemesi olarak kullanılmaya daha elverişli olduğunu ancak derste kullanılacak atasözlerinin, dil ve anlam bakımından kolayca kavranabilecek nitelikte olmasına özellikle dikkat edilmesinin gerektiğini belirtir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde çerçeve program olarak kullanılan Avrupa Dil Portföyü kapsamında atasözü ve deyimlerin dil seviyesi bazında öğretimine yönelik ifadeleri şu şekildedir. A1 ve A2 düzeyinde deyim ve atasözü kullanımına ilişkin herhangi bir ifadeye bulunmamaktadır. B1 ve B2 düzeylerinde B1 düzeyinde konuşma becerisi/sözel üretim alanında “Deyimleri ve olayları, düşlerimi ve ihtiraslarımı betimlemek için kalıpları yakın bir yoldan birbirine bağlayabilirim.” ifadesi yer almaktadır. C1 ve C2 düzeylerinde ise C2 düzeyinde konuşma becerisi/sözel etkileşim alanında “Hiçbir çaba sarf etmeden her türlü konuşma ya da tartışmaya katılabilir ve deyimsel ifadelerle konuşma dilini tanıyabilirim.” ifadesi bulunmaktadır. Bu durumda atasözü ve deyimlerin öğretimi ve öğrenen tarafından kullanımı için başlangıç seviyesini geçmiş ve ileri bir dil seviyesine ulaşmış olması gerektiği söylenebilir.

Yabancı dil öğretiminin genel ilkelerinden biri de öğretilen dilin kültürünün de öğretilmesi gerekliliğidir. Bu ilkenin sağlanabilmesinin yollarından biri de bu kültüre hizmet etmiş edebi eserlerden faydalanmaktır. Türk Dili için oldukça önemli bir şair olan Mehmet Akif Ersoy ise bu amacı gerçekleştirebilmek için oldukça uygundur. Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerini topladığı eseri olan Safahat bir özelliği de içinde çok sayıda atasözü ve deyim bulduğu zengin bir şiir kaynağı olmasıdır. Bu özelliğinden dolayı Türkçe öğretiminde hem kültür öğretimi hem de dilin önemli yapıtaşlarından olan atasözü ve deyimlerin öğretiminde kullanılacak önemli bir kaynaktır. Akpınar ve Açık (2010) dille kültür arasındaki ilişki bağlamında düşünülürse ana dili dışında başka bir dil öğrenen kişinin o dili kullanan toplumun kültürünü de öğrendiğini söylemek yanlış olmaz, diyerek dillerin hazinesi olan atasözü ve deyimlerin de kültürün dildeki yansımaları olduğu düşünülürse yabancı dil öğretiminde atasözü ve deyim kullanımının ne denli önemli olduğu vurgulanmıştır.

Kaşgarlı Mahmut tarafından 1072–1074 yılları arasında kaleme alınan Divânü Lügat'it-Türk'te yazar, dil öğrenmede örneklerin, metinlerin önemini çok iyi fark etmiş; verdiği çok sayıda örneği günlük hayattan, atasözlerinden, manzum sanat eserlerinden derlemiştir. Türkçeyi öğretirken, Türk kültürünü de tanıtmaya, öğretme amacını gütmüş, bu konuya özel bir önem vermiştir. Yazarın bu tutumu modern dil öğretim ilkeleriyle örtüşmektedir (Akpınar ve Açık, 2010).

Yabancı dil öğretiminde kültür aktarımının en önemli vasıtaları hiç şüphesiz metinlerdir. Uygun metinlerin seçimi ve bu metinlerin nasıl çalışılabileceğinin sağlıklı bir biçimde saptanması yabancı dil derslerinde verimi arttıracak önemli bir etmendir (Tapan 1989). Günay'a göre (2003), “Anadili ya da yabancı dil öğretiminin her aşamasında metin kullanımı vardır. Bu metinlerin anlaşılması da üzerinde yoğun çalışmalarla olacaktır.” Aktaş (2004) öğrencilerin,

öğretim sürecinde seçecekleri edebî metinleri dilsel becerilerin gelişiminde hangi aşamada, ne şekilde, nasıl uygulayacaklarını önceden belirlemeleri gerektiğini belirtir.

Bir dilin en özgün metinleri ise edebî metinlerdir. Edebî metinlerde, o dilin yaşam dünyasının yansımaları bulabiliriz. Bu yansımayı kavrayan yabancı dil öğrencisi günlük hayatta yabancı dili daha etkin kullanabilir (Kalfa, 2013). Edebî metinlerin zihinsel ve dilsel becerilerin gelişimi, değer öğretimi, motivasyonun sağlanması, hayal gücü ve yaratıcılığın geliştirilmesi ve bireylerin sosyalleşmesinde etkileri büyüktür. Söz konusu açılardan kendini geliştirenler gerçek hayatta karşılaşacakları problemlerin üstesinden daha kolay gelirler. Edebî metinler insanlarda dil zevki, estetik bakış ve yaşama sevinci oluşturur. Bu nedenle dilsel ve kişisel becerilerin geliştirilmesi, pekiştirilmesi için dil öğretiminde edebî türlerin araç olarak kullanılması önemli olgulardandır (Arslan ve Ayhan, 2014). Çok uyaranlı bir özelliğe sahip olan edebî metinlerin yabancılar Türkçe öğretiminde kullanımına daha fazla önem verilmelidir. Çünkü bu aynı zamanda Türk edebiyatının ve kültürünün tanıtılmasına katkı sağlayacaktır. Türk edebiyatının dünya edebiyatları arasında kendine bir yer bulabilmesi ve tanıtılabilmesi için de edebî metinlerin yabancılar Türkçe öğretiminde etkin bir şekilde kullanılması önemli bir fırsattır (Arslan, 2011). Dilin en iyi ve etkili şekilde kullanıldığı edebî eserler, bir taraftan toplumun kültürel değerlerini yansıtırken, diğer taraftan insanın duygularına hitap ederek onların gelişmesine aracılık eder. Edebî metinler; toplum açısından kültürel değerleri, bireysel açıdan da eğlendirici, zevk verici olmak üzere çeşitli unsurları bünyesinde taşır. Bu açıdan edebî metinler; ana dili ve yabancı dil öğrenimi veya öğretiminin vazgeçilmez unsurlarıdır. Edebî metinler öğrencinin dili, doğal yapısı içinde algılanmasına imkân verir. Bu yönüyle edebî metinler dil öğretiminin ve öğreniminin ileri seviyelerde vazgeçilmez bir parçasını oluşturur. Ayrıca, kelime hazinesini geliştirip zenginleştiren, anlama ve anlatma becerilerini arttıran bir özellik taşır (Demir ve Açıık, 2011).

Baymur'a göre (1959) dil öğretiminde kullanılan metinlerin Türkçeyi en iyi şekilde örneklemesi, günlük hayatla bağlantı kurması, bireyi hayatın içerisine sokması, kültürel değerleri yansıtması gerekir. Yazınsal metinler dili en iyi şekilde işleyen ve toplumun bütün bir kültür birikimini taşıyan zengin kaynaklardır. Yabancı dil öğretiminin de amacı dili ve o dilin yansıttığı kültürü tanıtmaktır.

Yabancı dil öğretiminde yazınsal metin kullanımı günümüzde sadece çeviri aracı

olarak görülmemektedir. Yazınsal metinler toplumun hem kendisine hem de başka toplumlara yönelik algısını yansıtan özelliğiyle farklı görüşlere tahammül etme, hoşgörü gösterme tutumunun gelişmesine katkı sağlar. Bu özelliğiyle yazınsal metinler son yıllarda yabancı dil öğretiminde öne çıkmaktadır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yazınsal metinlerin nasıl kullanılması gerektiği konusunda Dilidüzgün (1995) bir şiir ve bir masal metnini örneklemiştir. Zengin (1995) özgün metinleri incelerken yine bir masal örneğini bir alıştırma için kullanmıştır. Yaylı (2004) uyguladığı görev çalışmalarından birini şiirle gerçekleştirmiştir. Ünlü Cömert (2010) –mİş biçimbiriminin işlevlerini örneklerken bir masala ve bir de Nasrettin Hoca fıkrasına yer vermiştir. Turhan Tuna (2014) yabancılar Türkçe öğretiminde Oğuz Kağan Destanını ele almıştır. Tarafımızdan yapılan çalışmada ise Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eseri atasözü öğretimi kapsamında ele alınacaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Nitel bir yapıya sahip olan bu betimsel çalışmada başvurulan araştırma yöntemi doküman incelemesidir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi ile elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. İçerik analizinde yapılan işlem ise birbirine benzeyen verileri belirli temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucuya yorumlayarak aktarmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Bu çalışmada önce, metinde geçen atasözü ve deyimler tespit edilmiş daha sonra ise bu kalıp sözlerle ilgili özgün etkinlikler geliştirilmiştir. Etkinlikler Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Metninde belirtilen hedef kazanımlar dikkate alınarak öğrencilerin seviyeleri ve ilgileri göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır. Hazırlanan etkinliklerle sadece atasözü ve deyimlerin öğretimi değil aynı zamanda dört temel dil becerisinin geliştirilmesi ve kültür aktarımı da sağlanmıştır. Safahat'tan tespit edilen atasözleri aşağıda verilmiştir ve bu sözlerin geçtiği bölümlerin yazı rengi koyulaştırılarak ayırt edilmesi sağlanmıştır.

Araştırmanın Bulguları

Araştırmada öncelikle Safahat'taki atasözü ve deyimlerin tespiti yapılmıştır. Ardından bu tespitler doğrultusunda öğretim etkinlikleri tasarlanmıştır. Bu açıdan bulgular iki başlık şeklinde tasarlanmıştır.

Safahat'taki Atasözleri: Eserde toplam 40 atasözü tespit edilmiştir.

Sf.	ATASÖZÜ
28	Ser menzil-i merama varır durmayıp giden.
1580	Meramın elinden bir şey kurtulmaz.
29	Dağ dayanmaz erlerin dağlar söken ısrarına.
1105	Hazıra dağlar dayanmaz.
2102	Zora dağlar dayanmaz.
150	Mal olmaz insana, âdet değil, emanet mal.
317	Ata malı mal olmaz, kendin kazanmak gerek.
177	Su bulanmazsa durulmaz.
1826	Su bulanmayınca durulmaz.
249	Cemaatin arasından “kalırsa el beğenir; Ölürse yer beğenir” dört adam çıkarsa getir!
1679	Ölürse yer beğensin, kalırsa el beğensin.
269	Ekilmeden biçilen tarla nerde var? Göster!
845	Ekmeden biçilmez.
285	Yanında yaş da yanar, çaresiz, yanan kurunun...
1524	Kurunun yanında yaş da yanar.
315	Ne ekmiştin ki mahsul istiyorsun bir de ferdadan?
1616	Ne ekersen onu biçersin.
365	Hocayız biz, döveriz... Gül biter aşk ile vurduk mu?
1174	Hocanın vurduğu yerde gül biter.
396	“Fetvayı veren mahkeme, yanlış, gerçek, İki davacı ne söylerse dinleyecek.

	Zaman kestiği parmak acımaz, amenna!
396	Şeriatın kestiği parmak acımaz.
399	Sade bir bal deyivermekle ağız tatlansa.
421	Bal bal demekle ağız tatlanmaz.
402	Çivi, bir an'anedir bizde sökermiş çivi.
651	Çivi çivi söker.
993	Gelen gideni aratır.
177	Alçacık eşeğe herkes biner.
423	Ama Hâlik biliyor, bilmesin isterse balık.
1281	İyilik yap denize at balık bilmezse Halik bilir.
439	Komşunun haline gülmek ne fena şey! Elbet Yok ki dünyada cezasız kalacak bir hareket.
1043	Gülme komşuna gelir başına.
52	Yetim sevindirenin ömrü çok olur.
71	Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası: Dostunun yüz karası, düşmanın maskarası!
172	Göz yumulmakla kör olmaz; külün altında ateş, Ne kadar kalsa bunalmaz; hele bir aç hele bir eş!
174	Nerde görsem kaçarım çiftelidir çünkü katır! Ne eyer kabil olur sırtına vurmak, ne semer!
397	Yağlı yer çeşmeye gitmez, su döker el yıkamaz.
417	“Neye boynun bu kadar eğri” demişler, deveye, “A kuzum hangi yerim doğru?” demiş. Söz de budur.
495	“Tarih”i “tekerrür” diye tarif ediyorlar; Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?
501	“Ölen insan mıdır, ondan kalacak şey: eseri; Bir eşek göçtü mü, ondan da nihayet: semeri.”
177- 178	Galeyen geldi mi, mantık savuşmuş... Doğru: Vardı aklından o gün her kimi gördümse zoru. Galeyandır... Galeyen geldi mi kalmaz mantık... Su bulanmazsa durulmaz... Hele sabret azıcık...
184	Kimi Garb'ın yalnız fuhşuna hasbî simsar; Kimi, İran malı der; köhne alır, hurda satar!
209	Ey dipdiri meyyit! “İki el bir baş içindir” Davransana... Eller de senin, baş da senindir!
331	Nasil ki çıktı şu “Pardon” eşeklik oldu mubah!

387	Geçmişe mâzî derler!
373	Kim haber verdi, nedir? Sormaya var mıydı lüzum? Yediğin herzeyi kör gördü, sağır duydu kuzum.
404	Yel üfürsün, su götürsün diye bekletmez pek Gece kalkar bu adem postası İzmir diyerek
417	Kuru lâftan ne çıkar? Tıngır elek, tıngır saç... Mektebin açsa eğer, medresen ondan daha aç!

Eserde yukarıda belirtile atasözleri tespit edilmiştir. Aşağıda çalışma yapraklarında kullanacağımız atasözlerine anlamları ve tespit edildikleri şiir bilgilerine yer verilmiştir.

Şiir: Süleymâniye Kürsüsünde

Sayfa Sayısı: 172

Göz yumulmakla kör olmaz; külün altında ateş, Ne kadar kalsa bunalmaz: Hele bir aç, hele eş!

Göz yumulmakla kör olunmaz: Gözünü kapatan sadece kendisine gece yapar. Gerçekleri herkes görebilir.

Külün altında ateş, ne kadar kalsa bunalmaz: Bazı kıymetler, değerler zamanla anlaşılır. Özdeki kıymet asla kaybolmaz.

Şiir: Süleymâniye Kürsüsünde

Sayfa Sayısı: 177 - 178

Galeyan geldi mi, mantık savuşmuş... Doğru: Vardı aklımdan o gün her kimi gördümse zoru.

Galeyandır... Galeyan geldi mi kalmaz mantık... Su bulanmazsa durulmaz... Hele sabret azıcık...

Heyecan geldi mi mantık savuşur: Hislerle hareket etmek akıl dışı bazı işler yapmamıza neden olabilir.

Şiir: Süleymâniye Kürsüsünde

Sayfa Sayısı: 184

Kimi Garb'ın yalnız fuhşuna hasbî simsar; Kimi, İrân malı der; köhne alır, hurda satar!

Köhne alır hurda satar: Yenilikten yana olmamak. Devamlı eskiye itibar etmek, yeniliğe kapalı olmak.

Şiir: Hakkın Sesleri

Sayfa Sayısı: 209

Ey dipdiri meyyit! "İki el bir baş içindir" Davransana... Eller de senin, baş da senindir!

İki el bir baş içindir: Ancak kendi geçimini sağlayabilenler, başkalarına yardım edecek bir durumda değildir.

Şiir: Fâtihi Kürsüsünde

Sayfa Sayısı: 249

Cemâatin arasından "Kalırsa: El beğenir;

Ölürse: Yer beğenir” dört adam çıkarsa, getir!

Ölürse yer beğensin, ölmezse el beğensin: Çocuğun öldüğünde iyi anılması, yaşarken de beğenilir bir kişi olması için anne baba çocuklarının eğitimine çok önem vermelidir.

Şiir: Berlin Hâtıraları”,

Sayfa Sayısı: 331

-Yavaş be!

-Cüş be! Gözün kör mü?

-Pardon!

-İllâllah!

Nasıl ki çıktı şu “Pardon” eşeklik oldu mubah!

Pardon çıkalı eşeklik mübah oldu: Kabalık veya nezaketsizlik özür dilemekle kaybolmuş, silinmiş olmaz.

Şiir: Âsım

Sayfa Sayısı: 387

- Geçmişe mâzî derler!
- Doğru, lâkin...
- Bırak, oğlum, gelecekte ne haber?

Geçmişe mazi, yenmişe kuzu derler: Geçmişte kalan olayların üzerinde durulmasında bir yarar yoktur.

Şiir: Âsım

Sayfa Sayısı: 373

Kim haber verdi, nedir? Sormaya var mıydı lüzum? Yediğin herzeyi kör gördü, sağır duydu kuzum.

Kör gördü sağır duydu: Her şey ayan beyan ortada. Gizli bir şey yok.

Şiir: Âsım

Sayfa Sayısı: 396

- Dedi: “Fetvâyı veren mahkeme, yanlış, gerçek İki da’vâcı ne söylerse bütün dinleyecek.
- O zaman kestiği parmak acımaz, âmennâ... Ama hep bir tarafın ağzına bakmak o fenâ Şeriatın kestiği parmak acımaz: Kanunların uygun gördüğü cezaya katlanmak gerekir.

Şiir: Âsım

Sayfa Sayısı: 399

- Sâde bir “bal” deyivermekle ağız tatlansa, Arı uçmuş diye, kaçmış diye hiç çekme tasa.

Bal bal demekle ağız tatlanmaz: Sözde kalan dilek ve tasarıların iş bitirmede hiçbir etkisi olmaz.

Şiir: Âsım

Sayfa Sayısı: 402

Büsbütün kızdırayım bâri, dedim... - Ya? çok iyi: Çivi, bir an'anedir bizde, sökermiş çiviği.

Çivi çiviği söker: Güçlü bir şey, kendisi güçlü olan başka bir şeyle veya durumla etkisiz bırakılır.

Şiir: Âsım

Sayfa Sayısı: 404

Yel üfürsün, su götürsün diye bekletmez pek Gece kalkar bu adem postası İzmir diyerek.

Yel üfürdü, sel (su) götürdü: Mal birdenbire ve sebepsiz ortadan yok oluverdi.

Şiir: Âsım

Sayfa Sayısı: 417

Kuru lâftan ne çıkar? Tıngır elek, tıngır saç... Mektebin açsa eğer, medresen ondan daha aç!

Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç: Çalışmalarım başkalarına yarar sağlıyorum ancak bundan kendim yararlanmıyorum.

Şiir: Âsım

Sayfa Sayısı: 423

Bu fedâliği bir bir göze aldırılmıştık.

Ama Hâlik biliyor, bilmesin isterse balık.

İyilik et denize at, balık bilmezse Hâlik bilir: Karşılık beklemeden iyilik yap.

Öğretim Etkinliği Örnekleri: Araştırmada Safahat'tan tespit edilen atasözlerinin kullanıldığı B1, B2 ve C1, C2 düzeyde özgün etkinlikler geliştirilmiştir. Hazırlanan etkinliklerle sadece atasözü öğretimi değil; aynı zamanda dört temel dil becerisinin geliştirilmesi ve kültür aktarımı da hedeflenmiştir. Etkinlikler Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Metninde belirtilen hedef kazanımlar dikkate alınarak öğrencilerin seviyeleri ve ilgileri göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır.

ÇALIŞMA YAPRAĞI

ağız	Şeriatın	çiviği	gördü	hurda	kör	baş
------	----------	--------	-------	-------	-----	-----

Aşağıdaki atasözlerinin eksik kelimelerini bularak boşluklara yazınız

Göz yumulmakla ..... olunmaz
Köhne alır ..... satar
İki el bir ..... içindir
Kör ..... sağır duydu
..... kestiği parmak acımaz
Bal bal demekle ..... tatlanmaz
Çivi ..... Söker

Aşağıdaki karışık olarak verilen kelimelerden atasözleri oluşturunuz. Oluşturduğunuz atasözlerini örnekteki gibi yazınız.

✓ İki – var – sesi – nesi – bir - var- elin - elin.

Bir elin nesi var, iki elin sesi var.

✓ denize- iyilik- bilir- et –at- balık –Hâlik- bilmezse

✓ gideni – gelen- aratır.

✓ Hazıra- dayanmaz dağlar

✓ yanında –yanar- kurunun- da- yaş

ÇALIŞMA YAPRAĞI

★ Ders yeni başlayacaktı, herkes yeni öğretmeni çok merak ediyordu. Çünkü daha önceki öğretmenleri ile sınıfın tamamı pek anlayamıyordu. Derken kapı açıldı, öğretmen içeri girer girmez bağırma ve herkese tehditler savurmaya başladı. O sırada Aslı arkadaşlarına döndü ve ....., dedi.

Parçada boş bırakılan yere hangi atasözümüz gelmelidir?

- Gelen gideni aratır.
- Gülme komşuna gelir başına.
- Ne ekersen onu biçersin.
- Kurunun yanında yaş da yanar.
- Hazıra dağlar dayanmaz.

Aşağıdaki atasözlerinin anlamlarını atasözleri sözlüğünden bularak yazınız.

Hazıra dağlar dayanmaz.

Ölürse yer beğensin, kalırsa el beğensin.

Kurunun yanında yaş da yanar.

Hocanın vurduğu yerde gül biter.

Bal bal demekle ağız tatlanmaz.

Geçmişe mâzî derler!

Külün altında ateş, ne kadar kalsa bunalmaz

ÇALIŞMA YAPRAĞI

Aşağıdaki atasözlerini anlamlarıyla eşleştiriniz.

1

Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç

Mal birdenbire ve sebepsiz ortadan yok oluverdi.

Sözde kalan dilek ve tasarıların iş bitirmede hiçbir etkisi olmaz.

2

Yel üfürdü, sel (su) götürdü

Çocuğun öldüğünde iyi anılması, yaşarken de beğenilir bir kişi olması için anne baba çocuklarının eğitimine çok önem vermelidir.

Çalışmalarım başkalarına yarar sağlıyorum ancak bundan kendim yararlanmıyorum.

3

Çivi çiviye söker

4

Bal bal demekle ağız tatlanmaz

Her şey ayan beyan ortada. Gizli bir şey yok.

Güçlü bir şey, kendisi güçlü olan başka bir şeyle veya durumla etkisiz bırakılır.

5

Ölürse yer beğensin, ölmezse el beğensin

6

Kör gördü sağır duydu

7

Geçmişe mazi, yenmişe kuzu derler

8

Şeriatın kestiği parmak acımaz

Kanunların uygun gördüğü cezaya katlanmak gerekir.

Geçmişte kalan olayların üzerinde durulmasında bir yarar yoktur.

ÇALIŞMA YAPRAĞI

Aşağıdaki atasözlerinde noktalı yerlere uygun kelimeleri yazınız.

✓ Göz yumulmakla ..... olunmaz

denize

✓ Gülme komşuna ..... başına

✓ İyilik yap ..... at balık bilmezse Halik bilir

vurduğu

✓ Alçacık eşeğe ..... biner

gelir

✓ Hocanın ..... yerde gül biter

Ekmeden

✓ Kurunun yanında ..... da yanar

✓ ..... biçilmez

kör

✓ Hazıra ..... dayanmaz

herkes

✓ Ata malı ..... olmaz, kendin kazanmak gerek

yaş

dağlar

mal

ÇALIŞMA YAPRAĞI

(Eğitimhane. Com: Erişim tarihi: 20.08.2015)

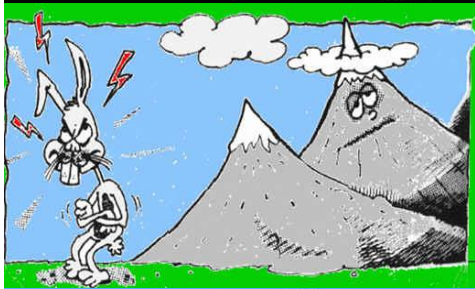
Atasözü : Su içene yılan bile dokunmaz.
Açıklaması : Hiç sevmediğiniz biri de olsa o kişiyi su içerken rahatsız etmemeliyiz.

Atasözü : Sütten ağız yanan yağurdu üfleyerek yer.
Açıklaması : Bir işten büyük zarara uğramış kişi, buna benzer işleri yaparken aşırı özen gösterir.

Atasözü : Takke düştü, kel göründü.
Açıklaması : Bir kusuru olan kişi bunu ne kadar saklamaya çalışsa da, gerçek bir gün mutlaka ortaya çıkar.

Atasözü : Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış.
Açıklaması : Bazı insanlar çok alıngan olurlar ve kızdıkları konuda çevrelerine bir şey söylemeyerek kendilerini üzerler.

Atasözü : Kurttan çoban olmaz.
Açıklaması : Aç gözlü, çıkarıcı kimseler değerli şeyleri korumakla görevlendirilmez

Atasözü : Kimsenin ahı kimsede kalmaz.
Açıklaması : Kimsenin yaptığı haksızlık yanına kalmaz. Herkes yaptığı haksızlığın cezasını bir gün çeker.

Atasözü : Kelin ilâcı olsa, kendi başına sürer.

Açıklaması : Faydası olmayacağını bildiğimiz kimselerden yardım beklememeliyiz.

Atasözü : Kedi uzanamadığı ciğere “mundar” der.

Açıklaması : Bazı insanlar çok istedikleri bir şeye sahip olamadıkları zaman onu kötüleyerek, kendilerine lâıyk olmadığını söyleyerek beceriksizliklerini gizlerler.

Atasözü : Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez.

Açıklaması : Kişi, büyük çıkarlar sağlayacağı yerden küçük şeyleri esirgenmez.

Atasözü : İyi insan lafının üstüne gelir.

Açıklaması : Sevilip sayılan bir kişi hakkında konuşulurken, o insanın çıkıp gelmesi üzerine söylenir.

Siz de aşağıdaki boşluklara kendi atasözünüzün karikatürünü yaparak açıklamasını yazınız.

3. SONUÇ

Atasözleri, bir dilin söz varlığı içinde anlatımın kaymak tabakasını oluşturur. Bu dil varlıklarını bilmek, o dilde anlama ve anlatma becerilerine büyük oranda vakıf olabilmek anlamına gelir. Bu açıdan Türk dilliler dâhil bütün Türkçe öğrenmek isteyen gruplara atasözü öğretimine yönelik etkinlikler yaptırılmalıdır. Etkinliklerin metin bağlamından hareketle verilmesi atasözü ve deyimlerin zihinde doğru anlamlarla ilişkilendirilmesine yardımcı olacaktır.

Bu nedenle metinlerin Türkçenin etkin ve doğru kullanımını gerçekleştirebilmiş olanlardan seçilmesi önemlidir. Safahat bu anlamda oldukça yeterli bir kaynaktır. Bu çalışmada Safahat'tan seçilmiş çeşitli atasözü ve deyimlere yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Türkçe öğretim merkezlerinde görevli öğretmenlerin bu etkinliklerden hareketle daha farklı ve yaratıcı etkinlikler oluşturması sağlanabilir.

Yılmaz ve Ertürk Şenden (2015) çalışmalarında deyim öğretimine yönelik şöyle bir uygulama önermişlerdir: En az bir yarıyıl için Türkiye'ye gelmiş yabancı öğrencilerden orta ve üst düzeyde Türkçe seviyesine sahip olanlar için kalıp sözler çeşitli materyallerle derse dâhil edilmelidir. Öğrenciler bu sayede hem soyut kültüre hâkim olacak hem de ifadeleri doğrudan kendi dillerine çevirme alışkanlıklarını terk etmeye başlayacaklardır. Bunun için öğrencilerden film ve televizyonda seyrettikleri programlardan kalıp sözler için veri toplamaları istenebilir. Bu şekilde doğal dile aktif olarak tanıklık edecek ve dil becerilerinin gelişimine katkı sağlayacaklardır. Öğrencilere toplayacakları veri ile ilgili örnek içerik sunulmalıdır. Örneğin, misafirlikte bizim için hazırlanmış yiyecek içecekleri hazırlayan kişiye, ikram esnasında “eline sağlık” kalıbını kullanırız. Bu şekilde basit ve anlaşılır cümlelerden oluşan bir liste onlara kalıp sözleri tespit etmede yardımcı olacaktır.

Arslan ve Durukan (2014) araştırmalarında yabancılara Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanan ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin söz varlığını deyimler, atasözleri, ikilemeler, ünlemler, ilişki sözleri ve özel isimleri ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak incelenen kitapların söz varlığına atasözleri açısından bakıldığında zengin bir söz varlığına rastlanmadığı; bu durumun da kültür aktarımı konusunda atasözlerinden pek fazla yararlanılmadığını göstermesi açısından önemli bir bulgu olduğu vurgulanmıştır. Aynı çalışmada deyimlerin Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında seviyenin artışına paralel olarak sayısının arttığı, fakat bu artışın düzenli olmadığı tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Arslan, M. (2011). Yabancılara Türkçe Öğretim Kılavuzu, Nobel Yayınları, Ankara.
- Arslan, N. ve Durukan, E. (2014). Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Söz Varlığı Unsurlarının İncelenmesi, *International Journal of Language Academy*, Volume 2/4 Winter 2014 p. 247/265
- Aksoy, Ö., A., (1988), Atasözleri ve deyimler sözlüğü. İstanbul: İnkılâp Kitapevi Yayınları.
- Aktaş, Ş. T. (2004). Seçme atasözleri ve eleştirmeli açıklamaları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akpınar, M. ve Açık F. (2010). Avrupa Dil Gelişim Dosyası Bağlamında, Yabancılara Türkçe Öğretiminde Deyim Ve Atasözlerinin Öğrenme - Öğretme Sürecine Aktarımı, *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi*, - İzmir. http://tomer.comu.edu.tr/files/dosya_15459ef78f2ca7.pdf. (Erişim Tarihi: 01.09.2015)
- Akpınar, M. (2010). Deyim ve atasözlerinin yabancılara Türkçe öğretiminde kullanımı üzerine bir araştırma. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aktaş, T. (2005). “Yabancı Dil Öğretiminde İletişimsel Yeti”. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 1, (1), 89-100.
- Barın, E. (2003). Yabancılara Türkçenin Öğretiminde Temel Söz Varlığının Önemi, *Türklük Bilim Araştırmaları TÜBAR-XIII-/2003-Bahar*.
- Barın, E. (2011). Türk soylulara Türkiye Türkçesinin öğretiminde deyimler ve atasözlerinin önemi. *Türk Yurdu*, 31(286). 26.12.2013. tarihinde <http://www.yev.org.tr/turkey/index.php?lang=tr&page=219> adresinden alınmıştır.
- Boylu, E. (2014). Dil-Kültür İlişkisi Ve İran'da Türkçe Öğretimine Etkisi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (Özel Sayı II): 19-28, 2014
- Baymur, F. (1959), Türkçe Öğretimi, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul.
- Çalışkan, N. (2010). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde söz varlığını geliştirme: Kavramsal anahtarlar aracılığıyla deyim öğretimi. *Turkish Studies*, 5(4), 258-274.
- Çotuksöken, Y. (1983). Atasözlerimiz, İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları.

- Demir, A. ve Açık, F. (2011). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültürlerarası Yaklaşım Ve Seçilecek Metinlerde Bulunması Gereken Özellikler, TÜBAR-XXX-/2011-Güz.
- Dilidüzgün, Ş. (1995). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yazınsal metinler.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Elçin, Ş. (1986). Halk edebiyatına giriş. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Ersoy, Mehmet Akif (2009). Safahat, (Yayına Hazırlayan: Hüseyin SU Abdurrahim KARADENİZ), –Edisyon Kritik- (Şenay AKÖZ - Hayrunnisa ERGEZEN), Hece Yayınları, Ankara. <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0020863.pdf> (Erişim Tarihi: 01.08.2015)
- Günay, V. D. (2003). Metin Bilgisi, Multilingual Yayınları, İstanbul
- Kalfa, M. (2013). Yabancılar Türkçe öğretiminde sözlü kültür unsurlarının kullanımı. Milli Folklor, 25(97), 167-177.
- Özdemir, A. (2013). Deyimlerin yabancılar öğretiminde mnemonik teknikler ile öğretim etkinliği önerisi. 6. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı, 04-06 Temmuz 2013, Niğde. 24.12.2013 tarihinde https://www.academia.edu/4725041/Deyimlerin_Mnemonik_Teknikler_ile_Yabancilara_Ogretimi adresinden alınmıştır.
- Tapan, N. (1989). “Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Özgün Metinlerin İşlevi”. Dilbilim Dergisi VIII: 183-192.
- Turhan Tuna, S. (2014). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Türk Halk Edebiyatı Metinleri Kullanımı: Oğuz Kağan Destanı Örneği, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/3 Winter 2014, p. 1481-1497,
- Tüm, G. ve Sarkmaz, Ö. (2012). Yabancı dil Türkçe ders kitaplarında kültürel öğelerin yeri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 43, 448-459.
- TÜRK ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİ, (Haz. Millî Kütüphane Genel Müdürlüğü), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul: 1992, s.V-VI.
- Ünlü Cömert, N. (2010). –mİş biçimbiriminin farklı işlevlerinin bilinç uyandırma teknikleriyle öğretimine yönelik malzeme oluşturma.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Yaylı, D. (2004). Göreve Dayalı Öğrenme Yönteminin Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Uygulanması ve Bu Uygulamaya İlişkin Öğrenci Görüşleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Yılmaz F. ve Ertürk Şenden Y. (2015). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözler: “Babam Ve Oğlum” Film Örneği, *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science* Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2683> Number: 32 , p. 187-202, Winter III
- Zengin, R.(1995). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde alıştırmalar. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü